

Català oriental: el rossellonès

“Un hom ∂ numés t ∂ ni ∂ dos fills. Al mé(s) job ∂ ba di'l seu par ∂ : "la (é)s hor ∂ c ∂ sigui'l meu propi amu c ∂ tingui cèntims; m ∂ n'he [me n'haig] d'anà a beur ∂ món. Partiu la bostra h ∂ rènci ∂ i duneu-m ∂ ∂ l c ∂ 'm toqui". "Ai, fill meu", ba dí'l par ∂ , "com bulguis; ets un dulén i Déu ∂ t c ∂ stig ∂ rà". I d ∂ sprés ba ubrí un c ∂ la(i)x, b ∂ p ∂ r ∂ fí la seba h ∂ rènci ∂ i ba fer-n ∂ [ba fe-ne, en ba fé] dugu ∂ s parts. Al cap d'un(s) quant(s) [cont(s)] di ∂ s, ∂ l dulén s ∂ 'n ba 'ná d ∂ l pobbl ∂ mol tibat i sens ∂ dí adéu ana (a) ningú. Ba trab ∂ ssá molt ∂ terr ∂ erm ∂ , mol(s) boscus i mol(s) rius, i ba (a)rribá a un ∂ gran ciutat on [ont, onta, abon] ba g ∂ stà tots ∂ ls [tot al] cèntims”

■ Confusió A, E àtones en ∂

■ Neutralització de O, U en u

■ GUA-, QUA- tòncics tendeixen a $g\partial$ - i $k\partial$ -

■ No pronúncia de la iod seguida de x palatal

■ Desinències de les persones 1, 2, 3 i 6 del SP en -i, -is, -i, -in.

hom ∂ , t ∂ ni ∂ , job ∂ ,
par ∂ , hor ∂ , c ∂ , m ∂ ,
beur ∂ ...

numés, amu,
duneu-m ∂ , dulén,
ubrí, boscus

cont(s)

c ∂ la(i)x

sigui, tingui,
bulguis

El rossellonès

Entreu al web: <http://blocs.mesvilaweb.cat/Carmina>, visioneu el vídeo de caçadors de paraules: *El català dels gitanos*, poseu especial interès en el fragment on es fa referència a la situació lingüística a perpinyà, feu-ne un resum.

Extensió territorial i límits

El català septentrional o rossellonès és un dialecte constitutiu¹ del català enquadrat dintre del bloc oriental de la llengua i parlat en la Catalunya Nord. L'empremta de la parla s'extén cap a dins de la Catalunya Sud en l'anomenat septentrional de transició. És un dialecte amb tret de l'occità.

CARACTERÍSTIQUES FONÈTIQUES

Vocalisme àton	
■ En els mots esdrúixols, presenta la caiguda de la -a final de la terminació <i>-ia</i> :	gabi 'gàbia', besti 'bèstia', un tret comú amb el català insular
■ L'accent es desplaça del verb al pronom enclític	mastega-lú ('mastega'l')

¹ Un dialecte constitutiu d'una llengua és el que apareix com a resultat de l'evolució *in situ* d'un altre idioma, o siga que és un dels dialectes parlats on s'originà un idioma. Els dialectes constitutius del català són el resultat de l'evolució del llatí vulgar en una àrea geogràfica concreta, en el nostre cas la Catalunya Vella, situada a banda i banda del Pirineu. En alguns idiomes, com l'occità i l'italià, tots els seus dialectes són, a grans trets, dialectes constitutius. Aquest terme s'oposa al de dialecte consecutiu.

Vocalisme tònic (cinc sons)	
■ L'ús d'un sol timbre, d'obertura mitjana, de e i o (la e, tant la oberta com la tancada es pronuncien com una e, mitjanament oberta; la o sona u)	kə'fɛ llup (llop), puta (pota)

Consonantisme	
■ La iodització no és general	ui - ull, paia - palla
■ Pronúncia uvular de la -r (com el francès)	
■ La pervivència, sense epètesi, els grups <i>n'r</i> i <i>l'r</i>	tenre ('tendre'), molre ('moldre')
■ L'elisió de la palatal final en <i>pei(x)</i> , <i>calai(x)</i>	

CARACTERÍSTIQUES MORFOSINTÀCTIQUES

Destaquem els trets morfològics diferenciadors següents:

■ La formació del plural dels mots aguts acabats en vocal sense reintroduir la <i>n</i> etimològica	pa/pas, ple/ples
■ La formació dels plurals acabats en (-ix= i) substitueixen la palatal per <i>is</i>	peix>pei>peis
■ Manté el possessiu <i>llur</i>	
■ Manté els indefinits <i>qualque</i> , <i>qualcú</i> i <i>quelcom</i>	
■ La desinència <i>-i</i> de la primera persona del present d'indicatiu, el tret d'àrea més extensa) i tramesa per analogia a l'imperfet i al condicional	jo canti ('jo canto'); parlavi, parlari.
■ Els paradigmes antics del present dels verbs <i>ser</i> (som, ets, és, <u>sem</u> , <u>seu</u> , són) i <i>anar</i> (iré, iràs, irà...).	
■ L'abundor de participis en <i>it</i>	naixit ('nascut')
■ La profusió d'infinitius plans del tipus cùller, cùser, etc, per 'collir', 'cosir', etc	

LÈXIC

El lèxic conté alguns mots peculiars, perquè és un lèxic esquitxat d'occitanismes (ribera 'riu', rega o rec 'solc', peirer 'obrer', belleu 'potser', veire 'got', fedes 'ovelles') i adulterat, especialment a la plana, de gal·licismes (roba 'vestit', futell, butaca', retratat 'juvilat...') que coexisteixen amb alguns castellanismes com: burro, tarda, menos, guapo, etc.

Subdialectes i parlars

Capcinès

■ La presència de trets occitans tant pel que fa a la fonètica: <i>paire</i> , <i>peira</i> (pas del grup llatí TR a <i>ir</i>)	PATRE > paire
■ La vocalització en <i>u</i> de la consonant <i>l</i> seguida de consonant	autre
■ L'ús de gal·licismes lèxics	solell